

Sygn. akt I NSNc 22/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 marca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Oktawian Nawrot (przewodniczący)

SSN Adam Redzik (sprawozdawca)

Katarzyna Monika Borkowska (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. T.

przeciwko J. T.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 8 marca 2022 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich od wyroku Sądu Okręgowego w Ł. z 15 czerwca 2018 r., sygn. I Ca [...]:

1. uchyla zaskarżony wyrok w całości i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Ł.;

2. znosi wzajemnie koszty procesu w postępowaniu skargowym przed Sądem Najwyższym.

UZASADNIENIE

I.

I.1. Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej również: Skarżący) 16 stycznia 2021 r. (data wpływu do Sądu Najwyższego) wniósł skargę nadzwyczajną od wyroku Sądu

Okręgowego w Ł. z 15 czerwca 2018 r. (I Ca (...)), w sprawie z powództwa P. T. (dalej także jako Powód) przeciwko J. T. (dalej także jako Pozwany) o zapłatę, zaskarżając ten wyrok w całości. Na podstawie art. 89 § 1 pkt 2 ustawy z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1904, dalej: u.SN) powyższemu wyrokowi zarzucił:

1. naruszenie prawa w sposób rażący przez błędną wykładnię art. 24 § 1 w zw. z art. 448 w zw. z art. 362 w zw. z art. 5 k.c., polegającą na odmowie przyznania Powodowi zadośćuczynienia wskutek ustalenia, że Powód przyczynił się do powstania szkody w sytuacji, gdy Powód wykazał fakt wyrządzenia mu krzywdy będącej skutkiem bezprawnego naruszenia jego dóbr osobistych przez Pozwanego, a także, że występując z żądaniem zadośćuczynienia nadużył swojego prawa;

2. oczywistą sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego wskutek niewłaściwego zastosowania przez Sąd art. 11 oraz art. 233 § 1 k.p.c. i oddalenia powództwa.

Ponadto Rzecznik Praw Obywatelskich na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 30 i art. 47 Konstytucji RP.

Na podstawie art. 91 § 1 u.SN Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Ł..

I.2. Uzasadniając przedstawione zarzuty Skarżący podniósł, że rażące naruszenie przez sąd art. 11 k.p.c. wynika z przyjęcia, że sformułowania zawarte w wyroku karnym są bardzo ogólnikowe i nie wskazują jednoznacznie, na czym konkretnie miałyby polegać groźby, wyzywanie oraz stosowanie wobec Powoda przemocy w postaci siły fizycznej. Zdaniem sądu uniemożliwia to ocenę, jakie dobra osobiste zostały naruszone, a przede wszystkim, jaki jest skutek w postaci krzywdy Powoda. Według Skarżącego, ustalenia sądu w tym zakresie wskazują na niezrozumienie art. 11 k.p.c., z którego wynika obowiązek przyjęcia przez sąd w postępowaniu cywilnym istnienia wszystkich okoliczności faktycznych, koniecznych dla bytu przestępstwa, za które sprawca został skazany, a w szczególności wszystkie

okoliczności należące do znamion strony przedmiotowej i podmiotowej przestępstwa.

Skarżący naruszenia prawa upatruje również w dopuszczeniu przez Sąd dowodu z akt innego toczącego się postępowania w sytuacji sporu między stronami co do faktu szkody. Rzecznik Praw Obywatelskich wskazuje przy tym, że wykluczając odpowiedzialność Pozwanego na podstawie okoliczności wynikających z akt innej sprawy sąd przeprowadził w istocie dowód poza rozprawą, uniemożliwiając stronom wypowiedzenie się co do tego dowodu, naruszając w ten sposób zasadę kontradyktoryjności.

Zdaniem Skarżącego kwestionowanie przez sąd wystąpienia szkody dokonane zostało z naruszeniem art. 233 § 1 k.p.c. Za sprzeczne z doświadczeniem życiowym Rzecznik Praw Obywatelskich uznaje ustalenie, że dziecko, wobec którego ojciec przez 10 lat dopuszczał się przemocy fizycznej i psychicznej, nie poniosło z tego powodu szkody niemajątkowej.

Naruszenie prawa materialnego w postaci art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c. w zw. z art. 362 k.c. według Skarżącego ma polegać na określeniu szkody Powoda jedynie na dzień orzekania. Ma także wynikać z niewyjaśnienia pojęcia szkody i braku dokonania w tym celu jurydycznej oceny przepisów prawa. Naruszenie prawa materialnego ma dotyczyć również ustalenia, że Powód przyczynił się do wyrządzenia szkody. Rzecznik Praw Obywatelskich podnosi przy tym, że sąd nie wskazał podstawy prawnej powyższego ustalenia i podnosi, że nie można oceniać w kategoriach przyczynienia się zachowania będącego reakcją na przemoc. Wskazuje również, że Powodowi, którego przemoc Pozwanego dotyczyła w okresie od 5 do 16 roku życia, przed 13 rokiem życia w ogóle nie można przypisać winy. Za niedopuszczalne Skarżący uważa również twierdzenie Sądu, że działanie Powoda nosi znamiona zemsty w sytuacji, gdy Pozwany dobrowolnie alimentował Powoda, a Powód wykorzystuje fakt negatywnych przeżyć z przeszłości w celu uzyskania zadośćuczynienia.

Uzasadniając ogólną przesłankę skargi nadzwyczajnej Skarżący odwołał się do orzecznictwa Sądu Najwyższego dotyczącego wymagania uzasadnienia tej podstawy skargi oraz przytoczył ustalenia doktryny i orzecznictwa dotyczące wykładni art. 2 Konstytucji RP. Stwierdził, że w przedmiotowej sprawie wydane

orzeczenie narusza w sposób istotny zasadę demokratycznego państwa prawa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej poprzez to, że wskutek rażąco sprzecznej z regułami procedury cywilnej wykładni art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c. i art. 362 k.c. sąd oddalił żądanie ofiary przestępstwa, która była przez 10 lat poddana przemocy uznając, że jako dziecko przyczyniła się ona do powstania szkody, a szkoda ta – polegająca na uszczerbkach psychicznych – wskutek upływu lat już nie istnieje. Tym samym naruszona została zasada sprawiedliwości społecznej. Skarżący stwierdził, że w swoim orzeczeniu Sąd Okręgowy zastosował mechanizmy odwracające role ofiary i sprawcy przemocy. W rezultacie podlegająca ochronie godność ludzka nie została w ogóle poddana ochronie. Rzecznik Praw Obywatelskich podkreślił, że z punktu widzenia zasady sprawiedliwości społecznej ogromny sprzeciw budzi stwierdzenie o cynicznym podtekście zachowania powoda, realizującym cechy zemsty przez to, że w końcu jako ofiara przemocy zebrał siły, aby podjąć walkę o kompensację swoich cierpień w postępowaniu sądowym. Zdaniem Skarżącego takie stwierdzenie jest niedopuszczalne i krzywdzące dla każdej ofiary po latach dochodzącej sprawiedliwości w postępowaniu sądowym.

II.

I.1. Wyrokiem z 19 stycznia 2018 r., I C (...), Sąd Rejonowy w Ł. zasądził od J. T. na rzecz P. T. kwotę 20 000 zł wraz z odsetkami oraz ustalił, że J. T. ponosi koszty postępowania.

W treści uzasadnienia Sąd Rejonowy wskazał, że Powód wniósł o zasądzenie od Pozwanego kwoty 20 000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wraz z odsetkami i kosztami procesu. Jako podstawę prawną roszczeń P. T. powoływał art. 23 i 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. podnosząc, że fakt naruszenia jego dóbr osobistych, a mianowicie zdrowia, prawa do życia w rodzinie i utrzymania więzi tego rodzaju, jak wolność i godność, został stwierdzony prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w Ł. z 18 listopada 2011 r., w sprawie o sygn. II K (...). Wskazywał, że podstawy faktycznej powództwa upatruje w krzywdzie wywołanej przez Pozwanego na skutek znęcania się fizycznego i psychicznego nad jego osobą w okresie od 2000 r. do 2010 r.

II.2. Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne. B. T. i J. T. do 2012 r. stanowili związek małżeński. Z małżeństwa mają dwóch synów: P. T. i R. T..

W okresie od marca 2000 r. do 19 października 2010 r. J. T. znęcał się psychicznie i fizycznie nad synem P. T. w ten sposób, że groził mu pobiciem oraz uszkodzeniem ciała, a także wyzywał słowami ogólnie uznanymi za obelżywe oraz stosował wobec niego przemoc w postaci siły fizycznej.

Sąd Rejonowy zwrócił uwagę to, że na podstawie prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w Ł. z 18 listopada 2011 r., II K (...), J. T. został uznany za winnego czynu opisanego powyżej, wyczerpującego znamiona przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. i za to na podstawie powołanego przepisu został skazany na karę 8 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat oraz oddaniem w okresie próby pod dozór kuratora. Sąd zobowiązał też J. T. do powstrzymania się w okresie próby od nadużywania alkoholu i do opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z P. T. oraz określił sposób kontaktu skazanego z pokrzywdzonym.

W ocenie Sądu Rejonowego proces znęcania się Pozwanego nad Powodem negatywnie wpłynął na jego proces wychowawczy, edukację, stan emocjonalny oraz procesy adaptacyjne. Powód w okresie dojrzewania stał się osobą skrytą i trudno nawiązującą stosunki koleżeńskie. W okresie tym ukształtowała się osobowość powoda o charakterze lękowo-unikającym. Powód nie ujawniał wielu uczuć, a z problemami, które wówczas zaistniały starał się radzić we własnym zakresie. Stał się osobą o zaniżonej samoocenie, z poczuciem społecznego nieprzystosowania oraz indywidualnej nieatrakcyjności i niższości w stosunku do innych osób. Przejawiał niechęć do wchodzenia w bliższe stosunki międzyludzkie, unikał kontaktów społecznych w obawie przed krytyką, nieakceptacją i odrzuceniem. Powód wymagał podjęcia psychoterapii.

Sąd Rejonowy odwołał się do treści art. 11 k.p.c. stwierdzając, że w postępowaniu cywilnym sąd jest związany ustaleniami prawomocnego wyroku skazującego w postępowaniu karnym co do okoliczności popełnienia przestępstwa., zawartych w sentencji wyroku, czyli co do winy i opisu czynu. W przedmiotowej sprawie sąd był związany ustaleniami wyroku Sądu Rejonowego w Ł. z 18 listopada

2011 r., II K (...), z którego wynika, że przestępstwo znęcania się miało miejsce w okresie od marca 2000 r. do 19 października 2010 r.

Zdaniem Sądu Rejonowego nie ulegało wątpliwości, że J. T. poprzez popełnienie przestępstwa na szkodę P. T. naruszył jego dobra osobiste takie, jak zdrowie, a przede wszystkim zdrowie psychiczne, wolność i godność oraz prawo do życia w rodzinie wolnej od przemocy fizycznej i psychicznej. Sąd ten wskazał, że z powołanego wyżej wyroku wynika, iż naruszenie dóbr osobistych Powoda było zawinione, zaś samo przestępstwo stypizowane w art. 207 § 1 k.k. jest przestępstwem umyślnym. W wyniku tego naruszenia nastąpiły zaburzenia w prawidłowym ukształtowaniu osobowości Powoda, a przemoc psychiczna wywołała wiele negatywnych konsekwencji. Sąd przyjął, że zastosowanie art. 448 k.c. jest uzasadnione ze względu na zaburzenie funkcjonowania rodziny oraz zaburzenie ukształtowania się osobowości Powoda.

Sąd stwierdził też, że nie można precyzyjnie ustalić ekonomicznej wielkości odpowiadającej rozmiarom krzywdy Powoda. Niewątpliwie odczuwał on jednak dolegliwości psychofizyczne, które zostały szczegółowo opisane w zeznaniach Powoda oraz potwierdzone zeznaniami świadków oraz sądową opinią psychologiczno-psychiatryczną, sporządzoną przez biegłych. Z opinii tej wynika, że postępowanie Pozwanego w stosunku do Powoda negatywnie wpłynęło na jego proces wychowawczy, edukację, stan emocjonalny i procesy adaptacyjne. Skutkowało to ukształtowaniem się u Powoda osobowości lękowo-unikającej, która ma wpływ na utrudnione funkcjonowanie poznawcze, emocjonalne i społeczne.

Oceniając zasadność przyznania zadośćuczynienia Sąd Rejonowy wziął pod uwagę, że Powód przez 10 lat był ofiarą przemocy domowej. Sąd przyjął, że między zachowaniem Pozwanego a krzywdą Powoda istniał adekwatny związek przyczynowy, a żądana kwota zadośćuczynienia jest uzasadniona ze względu na rozmiar doznanej krzywdy.

Od powyższego wyroku Sądu Rejonowego w Ł. apelację wniósł Pozwany.

II.3. Wyrokiem z 15 czerwca 2018 r. Sąd Okręgowy w Ł. zmienił powyższy wyrok Sądu Rejonowego w Ł. w ten sposób, że powództwo oddalił. Stwierdził przy tym, że sąd pierwszej instancji prawidłowo uznał, iż z mocy art. 11 k.p.c. ustalenia

poczynione w postępowaniu karnym wiążą sąd w postępowaniu cywilnym, jednak wyłącznie co do faktu popełnienia przestępstwa. Sąd Okręgowy wskazał, że co do wszystkich innych okoliczności, w tym wyłączających albo ograniczających możliwość dochodzenia roszczeń, sąd cywilny jest uprawniony, a nawet obowiązany poczynić własne ustalenia. Wyłącznie takie ustalenia mogą być podstawą wyrokowania. Zdaniem tego sądu przy rozpoznawaniu sprawy o roszczenie dochodzone na podstawie art. 23 i 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. sąd pierwszej instancji miał obowiązek poczynienia jednoznacznych i niebudzących wątpliwości ustaleń, na czym konkretnie miało polegać znęcanie się ojca nad synem. Jest to niezbędne do stwierdzenia, jakie dobra osobiste zostały naruszone, a przede wszystkim, jaki jest skutek ich naruszenia w postaci krzywdy Powoda.

Według Sądu Okręgowego nie bez znaczenia w sprawie było również ustalenie, w jakim wieku był małoletni wówczas Powód, a także w jaki sposób Powód zachowywał się w stosunku do ojca. Wzajemne relacje między stronami były nieprawidłowe i nasycone głębokim konfliktem rodzinnym, a z materiału dowodowego wynika, że częstym źródłem konfliktów było prowokacyjne zachowanie Powoda. Negatywne zachowania syna względem ojca były przy tym akceptowane przez matkę. Sąd Okręgowy wskazał, że w okresie nasilenia się konfliktu między stronami nie był małym dzieckiem, ale nastolatkiem.

Zdaniem Sądu Okręgowego w sytuacji prowokacyjnego zachowania Powoda stwierdzenie, że Pozwany w odległej przeszłości dopuścił się gróźb i wyzwisk nie jest wystarczające do przyznania zadośćuczynienia. Spoczywający na Powodzie ciężar dowodu wymaga wykazania, jakie konkretnie dobra zostały naruszone, w jaki sposób ich naruszenie przekłada się na możliwość stwierdzenia po stronie Powoda krzywdy, a w konsekwencji zasądzenia na jego rzecz zadośćuczynienia.

Sąd Okręgowy stwierdził również, że w opinii biegłych nie wskazano, w jakim zakresie osobowość Powoda wynika z jego cech charakteru, przyczyn niezależnych i genetycznych, a w jakim stopniu jest wynikiem sytuacji rodzinnej. Zdaniem tego sądu ustalenie istnienia osobowości lękowej nie przekłada się automatycznie na możliwość zasądzenia zadośćuczynienia.

W uzasadnieniu wyroku sądu odwoławczego wskazano też na brak jednoznacznych kryteriów przyznania zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c.

Sąd Okręgowy przyjął jednak, że zasądzenie tego świadczenia na rzecz małoletniego, który w wieku kilkunastu lat, był świadomy swojego prowokacyjnego zachowania, byłoby nieuzasadnione.

Sąd drugiej instancji stwierdził również, że żądanie zadośćuczynienia w kwocie 20 000 zł stanowi tylko i wyłącznie zemstę ze strony Powoda na ojcu, chęć dokuczenia mu, chęć odwetu i przez to nie zasługuje na uwzględnienie. Zdaniem tego sądu Powód w cyniczny sposób stara się wykorzystać fakt negatywnych przeżyć z przeszłości i dokuczyć ojcu poprzez żądanie zadośćuczynienia. W związku z powyższym Sąd Okręgowy uznał, że dochodzone roszczenie stanowi nadużycie prawa.

III.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

III.1. Skarga nadzwyczajna jest absolutnie wyjątkowym nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego funkcją jest korygowanie prawomocnych orzeczeń sądowych dotkniętych istotnymi wadami prawnymi. O miejscu skargi nadzwyczajnej w systemie środków zaskarżenia świadczy przede wszystkim jej publicznoprawna funkcja – co implikuje też określone podejście do podstaw wniesienia skargi (szerzej Wyrok SN z 24 czerwca 2020 r., I NSNc 41/19).

Celem skargi nadzwyczajnej jest zapewnienie możliwości wyeliminowania z obrotu prawnego orzeczeń w oczywisty sposób wadliwych, które nie powinny zapaść w demokratycznym państwie prawnym urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej: naruszających prawa i wolności człowieka i obywatela określone w Konstytucji RP, rażąco naruszających inne niż Konstytucja RP przepisy prawa lub opierających się na istotnych ustaleniach faktycznych oczywiście sprzecznych z zebrany w sprawie materiałem dowodowym.

Skarga nadzwyczajna realizuje konstytucyjną zasadę rzetelności działania instytucji publicznych (wyrażoną w preambule do Konstytucji RP), zasadę państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) oraz zasadę legalizmu (art. 7 Konstytucji RP). Jednocześnie jednak skarga nadzwyczajna stanowi odstępstwo od konstytucyjnej zasady stabilności stosunków prawnych ukształtowanych prawomocnymi orzeczeniami sądowymi (art. 2 i art. 45 Konstytucji RP).

III.2. Podstawy wniesienia skargi nadzwyczajnej zostały określone bardzo ściśle. Jak wynika z art. 89 § 1 u.SN, skarga nadzwyczajna może zostać wniesiona tylko wtedy, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (podstawa ogólna) oraz pod warunkiem wykazania, że doszło do: a) naruszenia zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji; b) rażącego naruszenia prawa przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie; c) oczywistej sprzeczności istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego (podstawy szczególne).

W orzecznictwie (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z: 24 lipca 2019 r., I NSNc 9/19; 14 października 2020 r., I NSNc 34/19; postanowienie Sądu Najwyższego z 28 września 2020 r., I NSNc 51/19) wskazuje się, że każda skarga nadzwyczajna musi mieć oparcie w podstawie ogólnej oraz w co najmniej jednej z trzech wymienionych w art. 89 § 1 u.SN podstaw szczególnych.

Sformułowana w art. 89 § 1 *in principio* u.SN podstawa ogólna wniesienia skargi nadzwyczajnej w sposób oczywisty nawiązuje do wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Artykuł 89 § 1 *in principio* u.SN powinien być także z tego powodu interpretowany w zgodzie z Konstytucją RP, z uwzględnieniem bogatego dorobku orzecznictwa i nauki prawa. Z art. 2 Konstytucji RP wywodzi się liczne szczegółowe zasady pochodne, takie jak: zasada sprawiedliwości proceduralnej, zasada ochrony zaufania obywatela do państwa, zasada ochrony praw słusznie nabytych, zasada ochrony interesów w toku, zasada niedziałania prawa wstecz, zasada *ne bis in idem* czy zakaz nadmiernej ingerencji.

III.3. Skarga nadzwyczajna będąca przedmiotem rozpoznania w niniejszej sprawie została wniesiona z powołaniem się na konieczność zapewnienia zgodności zaskarżonego orzeczenia z zasadą demokratycznego państwa prawnego (podstawa ogólna) oraz z powołaniem się na naruszenie przez to orzeczenie konstytucyjnych przepisów prawa.

III.4. Na podstawie odesłania zawartego w art. 95 u.SN w zakresie nieuregulowanym przepisami ustawy o Sądzie Najwyższym do skargi nadzwyczajnej, w tym do postępowania w sprawie tej skargi, w zakresie spraw cywilnych stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące skargi kasacyjnej, z wyłączeniem art. 398⁴ § 2 oraz art. 398⁹. W orzecznictwie przyjęto, że wbrew dosłownemu sformułowaniu art. 95 u.SN, część przepisów dotyczących skargi kasacyjnej nie może być stosowana, albo znajdzie zastosowanie z odpowiednimi modyfikacjami. Do regulacji, które należy stosować wprost, należy jednak art. 398¹³ § 1 k.p.c., zgodnie z którym Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, a z urzędu – w granicach zaskarżenia - bierze pod rozagę jedynie nieważność postępowania (wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 2020 r., I NSNc 28/19).

Przy rozpoznawaniu skargi nadzwyczajnej zastosowanie znajduje zatem orzecznictwo w sprawach ze skarg kasacyjnych, w którym wskazano między innymi, że pod pojęciem podstawy kasacyjnej należy rozumieć konkretne przepisy prawa, który zostały w niej wskazane, z jednoczesnym stwierdzeniem, że wydanie wyroku nastąpiło z ich obrazą i wyjaśnieniem, na czym naruszenie to polegało (postanowienie SN z 13 czerwca 2013 r., II CSK 20/13; postanowienie SN z 22 maja 2018 r., III CSK 11/18; postanowienie SN z 29 maja 2019 r., II UK 217/18). Podstaw kasacyjnych nie można przy tym odczytywać z dowolnego miejsca pisma procesowego, wszczynającego postępowanie kasacyjne, w tym i z jego uzasadnienia (wyrok SN z 26 stycznia 2000 r., III CKN 563/98; postanowienie SN z 13 grudnia 2012 r., IV CZ 136/12).

III.5. Jak wyżej wskazano, Skarżący podniósł dwa zarzuty. Według pierwszego z nich Sąd Okręgowy dopuścił się rażącego naruszenia prawa przez błędną wykładnię art. 24 § 1 w zw. z art. 448 w zw. z art. 362 i art. 5 k.c., mającego polegać na „odmowie przyznania powodowi zadośćuczynienia wskutek ustalenia, że przyczynił się on do powstania szkody, w sytuacji wykazania przez niego wyrządzenia mu krzywdy będącej skutkiem bezprawnego naruszenia jego dóbr osobistych przez pozwanego, a także, że występując z żądaniem zadośćuczynienia nadużył swojego prawa.”

Z przytoczonego sformułowania nie wynika, na czym ma polegać zarzucana przez Skarżącego błędna wykładnia powołanych przepisów prawa materialnego. Skuteczne postawienie zarzutu błędnej wykładni prawa wymaga wskazania, jaka treść normy prawnej została przyjęta przez Sąd za podstawę rozstrzygnięcia i z jakiego powodu dokonana w ten sposób wykładnia jest nieprawidłowa. Elementów tych nie zawiera przytoczone wyżej sformułowanie postawionego zarzutu, którego treść – ujęta w sposób ogólnikowy – nawiązuje do ustaleń faktycznych i zastosowania prawa materialnego.

Podobnie, w treści zarzutu dotyczącego oczywistej sprzeczności istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego nie wskazano, jakie – zdaniem Skarżącego – ustalenia zostały poczynione przez Sąd Okręgowy błędnie i jaka powinna być treść ustaleń dokonanych prawidłowo. Stwierdzenia o naruszeniu art. 11 i art. 233 § 1 k.p.c. nie zostały w żaden sposób skonkretyzowane w treści samych zarzutów, a wyłącznie w treści uzasadnienia skargi, co jednak należy uznać za niewystarczające.

III.6. Mimo powyższego, Skarżący prawidłowo wskazał na wady zaskarżonego orzeczenia w kilku płaszczyznach.

W doktrynie wskazuje się, że art. 11 k.p.c. dotyczy znaczenia i wpływu wyroku skazującego w postępowaniu cywilnym, jeżeli toczy się ono po zakończeniu postępowania karnego. Przejawia się to w szczególnej mocy dowodowej wyroku karnego, stanowiąc domniemanie niezbite (*praesumptio iuris tantum*). Moc wiążąca wyroku karnego w postępowaniu cywilnym, określana jako prejudycjalność (w szerokim tego słowa znaczeniu), odnosi się tylko do ustaleń co do popełnienia przestępstwa, a więc ustaleń faktycznych (T. Ereciński, [w:] P. Grzegorzczak, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, K. Weitz, T. Ereciński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Tom I – *Postępowanie rozpoznawcze*, wyd. V, Warszawa 2016).

Związanie sądu w postępowaniu cywilnym na podstawie art. 11 k.p.c. obejmuje znamiona przestępstwa, a także okoliczności jego popełnienia, dotyczące czasu, miejsca, poczytalności sprawcy, ustalone w sentencji wyroku (wyrok SN z 4 kwietnia 2014 r., II CSK 405/13). Ustalenia zawarte w uzasadnieniu tego wyroku nie

są wiążące (wyrok SN z 2 lutego 2012 r., II CSK 330/11). Wszelkie natomiast inne zagadnienia wyłaniające się w procesie cywilnym sąd cywilny obowiązany jest rozstrzygać samodzielnie (wyrok SN z 5 stycznia 1978 r., III CRN 327/77). Sąd Najwyższy wyraził także pogląd, że prawomocne skazanie za przestępstwo umyślne wyłącza w świetle art. 11 k.p.c. możliwość ustalenia, że sprawca działał nieumyślnie (uchwała SN z 20 stycznia 1984 r., III CZP 71/83).

Nie ma wątpliwości, że J. T. został skazany prawomocnym wyrokiem wydanym w postępowaniu karnym za czyn polegający na tym, że w okresie od marca 2000 r. do 19 października 2010 r. znęcał się fizycznie i psychicznie nad synami R. T. i P. T. w ten sposób, że groził im pobiciem, uszkodzeniem ciała, wyzywał słowami uznanymi za obelżywe oraz stosował wobec dzieci przemoc w postaci fizycznej, stanowiący przestępstwo z art. 207 § 1 k.k. Opisane w ten sposób zachowanie J. T. powinno zostać przyjęte w ramach faktycznej podstawy rozstrzygnięcia przez sąd rozpoznający sprawę cywilną o zadośćuczynienie. Sąd ten miał również obowiązek ustalenia, że Pozwany dopuścił się wymienionego zachowania z winy umyślnej, stanowiącej znamię podmiotowe przestępstwa stypizowanego w art. 207 § 1 k.k. (S. Hypś, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, wyd. 7, Warszawa 2021; Z. Siwik, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. V, red. M. Filar, Warszawa 2016).

III.7. Według art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i art. 24 k.c. przesłankami przyznania zadośćuczynienia za doznaną krzywdę są: wskazanie naruszonego dobra osobistego, istnienie działania czy zaniechania sprawcy szkody niemajątkowej, istnienie tejże krzywdy – wynikającej z naruszenia przez pozwanego dobra osobistego powoda, związek przyczynowy między krzywdą niemajątkową a działaniem czy zaniechaniem sprawcy krzywdy niemajątkowej (wyrok SA w Krakowie z 29 sierpnia 2012 r., I ACa 829/12). Pojęcie krzywdy rozumiane jest jako uszczerbek niemajątkowy wynikły z naruszenia dóbr osobistych uprawnionego, przejawiający się z bólu i cierpieniu fizycznym lub psychicznym (np. wyroki Sądów Apelacyjnych: w Krakowie z 28 września 2018 r., I ACa 1568/17; w Katowicach z 26 stycznia 2018 r., I ACa 804/17; w Gdańsku z 12 października 2017 r., V Aca 682/16;

w Katowicach z 28 czerwca 2017 r., V ACa 755/16; w Warszawie z 29 marca 2017 r., I ACa 156/16; w Szczecinie z 14 września 2017 r., I Aca 318/17).

Wskazuje się przy tym, że pojęcie krzywdy spowodowanej naruszeniem dobra osobistego nie musi być tożsame z pogorszeniem stanu zdrowia psychicznego; wystarczająco związane z tym ujemne przeżycia psychiczne (wyrok SN z 17 września 2020 r., I CSK 628/18). Ponadto istnienie związku przyczynowego, gdy chodzi o zdrowie ludzkie, nie zawsze da się ustalić z pewnością wykluczającą wszelkie wątpliwości. Dlatego do stwierdzenia związku przyczynowego wystarczy ustalenie go z dostateczną dozą prawdopodobieństwa (wyrok SN z 12 stycznia 1977 r., II CR 571/76).

III.8. W orzecznictwie przyjmuje się, że powództwo mające na celu ochronę dóbr osobistych zasadniczo nie podlega oddaleniu z tej przyczyny, iż pokrzywdzony dopuścił się wzajemnego naruszenia dóbr osobistych pozwanego. Wskazuje się przy tym, że bezprawności działania sprawcy, dopuszczającego się naruszenia dóbr osobistych, nie wyłącza wzajemne naruszenie dóbr osobistych przez pokrzywdzonego, nawet gdy naruszenie to ma charakter bezprawny (wyrok SN z 13.11.2002 r., I CK 213/02, IC 2003/6, s. 34; wyrok SA w Katowicach z 18.02.2015 r., I ACa 902/14; wyrok SA w Warszawie z 15.10.2015 r., I ACa 87/15).

Zachowanie Powoda względem Pozwanego wymaga oceny również z perspektywy powołanego w treści zarzutów skargi art. 362 k.c., w którym przewidziano zmniejszenie obowiązku naprawienia szkody, stosownie do okoliczności, a zwłaszcza do stopnia winy obu stron. Przesłanką zastosowania tego przepisu jest przyczynienie się poszkodowanego do powstania lub zwiększenia szkody.

Wykładnia art. 362 k.c. budzi wątpliwości, przede wszystkim co do tego, jak należy rozumieć pojęcie przyczynienia się i czy wymagane jest w tym celu, aby zachowanie sprawcy było zawinione (zob. m.in. wyrok SN z 15 kwietnia 1999 r., I CKN 1012/97; wyrok SN z 16 września 2003 r., IV CKN 481/01; wyrok SN z 17 kwietnia 2015 r., I CSK 216/14). Niezależnie od rozstrzygnięcia tego zagadnienia, przyjąć należy się, że między zachowaniem poszkodowanego, a powstaniem szkody powinien zachodzić adekwatny związek przyczynowy (orzeczenie SN z 18

czerwca 1963 r., I CR 601/62; wyrok SN z 7 grudnia 1964 r., I CR 218/64; wyrok SN z 20 czerwca 1972 r., II PR 164/72; uchwała SN z 28 listopada 1974 r., III CZP 77/74; wyrok SN z 10 listopada 1982 r., IV CR 447/82; wyrok SN z 21 marca 1985 r., IV PR 32/85; wyrok SN z 3 lipca 2008 r., IV CSK 127/08; wyrok SN z 16 marca 2018 r., IV CSK 114/17).

Z powyższych względów, nawet ustalenie, że Powód dopuszczał się bezprawnego naruszenia dóbr osobistych Pozwanego, nie może skutkować zmniejszeniem obowiązku naprawienia krzywdy Powoda. Nie sposób bowiem uznać, że normalnym następstwem naruszenia dóbr osobistych jest wzajemne naruszenie dóbr osobistych sprawcy tego naruszenia.

Zdaniem Sądu Okręgowego w okolicznościach rozpoznawanej sprawy ze względu na zachowanie Powoda wobec Pozwanego, żądanie zadośćuczynienia należy ocenić jako nadużycie prawa, skutkujące oddaleniem powództwa na podstawie art. 5 k.c. ze względu na sprzeczność z zasadami współżycia społecznego.

W orzecznictwie wskazano wielokrotnie, że zastosowanie powołanego przepisu w sprawach o ochronę dóbr osobistych jest dopuszczalne jedynie wyjątkowo (orzeczenie SN z 31 października 1960 r., 4 CR 1041/59; wyrok SN z 6 października 1972 r., I CR 274/72). Odnotować należy również wypowiedź wyłączającą możliwość zastosowania konstrukcji nadużycia prawa do wypadków, dla których w razie powstania elementu przyczynienia się poszkodowanego do powstania szkody ustawodawca przewidział, że takie przyczynienie się stanowi podstawę do odpowiedniego zmniejszenia odszkodowania (orzeczenie SN z 31 października 1960 r., 4 CR 1041/59). Przepisem, w którym przewidziano taką możliwość jest wspomniany wyżej art. 362 k.c.

Nie ulega więc wątpliwości, że wyrok Sąd Okręgowy w Ł. nie powinien się ostać, gdyż w sposób wyraźny narusza wskazane przepisy.

III.9. Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 u.SN uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Ł.. Jednocześnie, na zasadzie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN, zniesiono wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego

wniesieniem skargi nadzwyczajnej.